

Egy fékező unottan füttyögetett a betolató vicinálisnak, aztán zászlóját is meglendítette, mire a vonat megállt.

Potyondi Géza öreg táskájára nézett, s arra gondolt: hányszor indult már el innen, és hányszor érkezett vissza. A resti ajtajában egy pincér állt éjszakától gyűrötten, mint aki soha nem indul el sehova, és nem is érkezik meg sehova. Szegény...

A korai vonat még üres volt. Az ablakon egy-két utas légy dermedezett, elől valahol tejeskannák zörömpöltek. Hűvös volt, s a fiú a felöltőjére nézett, hogy felveszi, de nem vette fel. Nem akart elaludni, márpedig érezte, hogyha a felöltő meleg ölelése ráborul – menten elalszik. Rosszul aludt az éjjel, és nem akarta, ha jön valami útitárs, alva találja.

– Az alvó arc olyan, mint a gyónás – gondolta, és irtózott az ilyen leesett állú, szuszogó, esetleg nyálzó nyilvános gyónástól.

De nem jött senki.

Már az üres kannák is elhallgattak, csak a gőz suszorgott, és a verebek ébredtek a vadszőlő indái között. Ha visszanéz az elmúlt indulásokra és elmúlt vakációkra: mind így kezdődött. Nyugtalan alvás, hűvös hajnal, öreg táskák, reménytelen pincér, fásult legyek, üres kannák..., de belül valahol a kezdődő nyár végtelensége és a kapkodó öröm ünnepváró kis hullámai. Mind így kezdődött, és mind merőben más volt.

– Anyád már süt, főz, tudom...

Hova lett ez a hang? Hova lett a szürke szem, a darabos kéz, a szivarcsutka, amely sohase égett... Hova lett a mindig rosszul befűzött cipő és félrecsúszott nyakkendő?...

Potyondi Gézának olyan szeme van, mint az apjának volt, s most ez a szem nem néz, csak lát; tükröt tart önmagának, de nincs benne más, csak millió tükrök a végtelenségig.

A nap már egészen felkelt, s odakünn melegedni kezd a nyár.

– Erzsi már megnyugodott?

– Hát... úgy-ahogy...

– Ha eljön az ideje, a két öregasszony összeköltözhetik.

– Erről talán ráérünk beszélni...

– Remélem én is, de mért ne lehetne róla beszélni? Eladod a malmot, és magadhoz veszed őket, Ringicával együtt...

– Jó, jó...

Ez tavaly volt, a nagybátyja temetése után, s mindez már valóság.

– ...mert mi úgy vagyunk valahogy megteremtve,

hogy a hatvanötöt mindegyikünk megéri, de a hetvenet már egyikünk se. Mért ne beszélhetnénk róla?

A vonat megrándult, s az emlékek porrá hulltak. A sorompóknál falusi kocsik álltak, és mögöttük a szőlőhegyek kéklő, szabad messzesége.

Temetés óta nem látta az anyját, s most arra gondolt, vajon megnyugodott-e már? Most már szabad mezők között iparkodott a vonat, és a ritkuló füst csóvjája elcsapott néha az ablak előtt. A sürgönydrótok hullámozva játszottak az ablak keretében, s egy-egy bakterház is utanaszaladt a sürgönypóznáknak muskátlis ablakával és fehérre meszelt kemencéjével.

A baltási állomás hamar odakanyarodott a vicinális mellé, s amikor Géza leemelte a kopott táskát, akkor szállt ki egy hasonló korú fiatalember a szomszéd másodosztályú fülkéből.

– Szervusz, Géza – intett egy kis fölénnyel, és körülnézett, mintha várna valakit. A vonat enyhe ellenkezés után elindult, s az állomás mögül egy kis két-kerekű kordé vánszorgott elő.

– Elvittelek volna – mondta Pallós Jóska –, de látnod, mit küldött ki az öreg...

– A csomagom felfér?

– Persze, majd Kati néninél letesszük. A kocsisleánykére ráripakodott:

– Tán nem törött volna le a kezéd, ha segített a csomagot, mi?! Aztán kisebb kocsit nem taláztatok?

– Dógoznak az igák...

– Azt gondoltam, hogy nem a templomot főstik. Szervusz, Géza, majd megnézek. Na, lökd meg ezt a gebét!

Potyondi Géza elmosolyodott, és nekivágott a vetések közt kanyargó gyalogútnak. A dombtetőről visszanézett még a vánszorgó kis kordéra, a nekife-szült, hajlott nyakú lóra, és megint apja jutott eszébe:

– Az öreg Pallósnek én adtam húsz krajcárt, mert nem tudta kifizetni a helypénzt, és most kétezer holdja van. Szorgalmas ember, kemény ember, az igaz...

Apja akkor nem mondott többet, mert az örök szivar megint kialudt, de Géza nélkül is tudta, hogy Pallós ezenkívül olyan kegyetlen fősvény volt, hogy „egy lenyelt pitykegombért tulajdon apja hasát is felvágna”. Ezt már Ringica tette hozzá, kiegészítve Pallós természetrajzát, mert apja nem szokott senkiről rosszat mondani. Mosolygott és legyintett, mintha szelíden unná mások ügyeit. Géza még egyszer oda-fordult a már eltűnő kis kocsi felé, és kezét végighúzta a tenyerét ütögető rozskalászok fölött. Szépek a rozskok! Vállig érnek, és felettük olyan illat jár, ami mintha rokona lenne a friss kenyérnek.

A dombhátról már látszott az erdő, és azon vette magát észre, hogy a lassú ballagásból gyors lépésbe csapott, s egy-egy napraforgó úgy sietett el mellette, mint a vonat mellett a távíróoszlopok.

– Akár a ló, amikor hazafelé fordul a kocsirúd – gondolta. Csomagját azonban nem találta már a faluban.

– Erre ment ez a Pille Gergő – magyarázta az öregasszony. – Látom, a malomba megy, mondom: hallod-e, te Gergő, nem vinnéd el a Géza kufferját? Hát elvitte. Hogy van, Gézuka?

– Olyan csendesén, Kati néni.

– Persze, persze ez már ilyenkor így van...

Aztán elmaradt a falu. Az ültetett sövények és keretek már a rét felé néztek, az utak szalmaszálas, trágyás hétköznapiassága visszament a házak közé, és lába alá észrevétlenül odatolta tiszta ösvényét az erdő. Megtörölte a homlokát, mélyet lélegzett, és nem érezte, mintha ez az erdő Pallóséké lett volna. A fák – igen..., de talán még azok se. A „faanyag” – biztosan. Pallós szívesen megvette volna a malmot „minden áron”... Cseremalmot is ígért Potyondinak, aki nem sok szót vesztegetett rá:

– Nem eladó!

S az erdő közepén maradt tovább az idegen test: tíz hold föld, egy kis kaszáló és a malom.

Hallja is már a zúgását, a nagykerék hogy veri a vizet, és mélyen, mintha a föld szólna, hogy morognak a kövek. És kisurrant a fák közül a kis ház, később lent, a patak mellett a malom. Azután a kerítés – most se mulasztja el kezét végighúzni rajta –, a kertajtó kattánása, az öreg kutya vakkantása, és átölelte anyját, magához szorítva, hogy ne kelljen a szemébe nézni.

– ...a táskádat meghozták, fiam...

De ezek a szavak most mást mondtak, és mást mondott a szoba is. És az ablakon nem nézett be az erdő, és nem nézett be a malom se. Az idő vize meg se moccant, és nem mutatott sem életet, sem halált, sem virágot, sem koporsót, csak egy kis enyhe bánat ködlött az asztalfőn, a nagy szék körül, ahol valaki most is mintha kialudt szivart tartott volna szelíden intve:

– Hát ülj le, fiam!

Ringica a henger előtt állt, és lisztporos szempillája meg se rebbent, amikor a fiú alakja felállt a malomajtóban. Tenyere, mint a cipőtalp, de a lisztől síkos és meleg.

– Hogy van, Pali bácsi?

Az öreglegény túlzott figyelemmel nézett a hengek közé:

– Hallod..., ugye, hallod? Zökkenik, de az én lusta fülem nem találja meg a hibát. Öreg itt már minden...

A fiú torka keserű lett, s most már ő is az összefor-

duló kerekeket nézte, a liszt lágy omlását, de nem hallott semmit és nem látott semmit. Az öreglegény vállára tette a kezét, és most már egymásra néztek. Az öreg megtörölte a szemét, a fiú meg se törölte.

– Így van, Pali bácsi, nincs mit szégyellni és nincs mit tagadni.

– Eredj fel apád szobájába; úgy van még minden, azt hiszem, jólesik neki...

Amíg fellépkedett a keskeny lépcsőn, érezte, hogy Ringica szeme kíséri, és szinte látta magát annak a szemével. Érezte az öreg titokzatos gondolatait, melyek a válla fölött lengtek, és tudta, hogy ezek a gondolatok vele lesznek a szobában is, ahol nem változott semmi... Apjának ez az öreglegény több volt, mint a tulajdon testvére, és ha valami nagyon nehéz ügy adta elő magát, nem ment se jegyzőhöz, sem ügyvédhez.

– Gyere, Pali, ezt meg kell beszélni!

Ilyenkor mindig csak ketten voltak, és Géza megszokta, hogy amit ilyenkor határoztak, azt jobb nem bolygatni. Egyszer megpróbálta egy nyilvánvaló tévedésüket kiigazítani, de apja durván megakasztotta:

– Nem kérdeztelek!!

A tüskét napokig hordta, és csak akkor kezdett el gondolkodni, amikor – igaz, hogy merő véletlenségből – megint az öregeknek lett igazuk. Apja nem szólt semmit, csak szivarozgatott, s ezenközben megnyihult minden. A fiú elmosolyogta magát:

– Szabad most már szólnom?

Apja szeme komoly lett, de meleg:

– Ezután már mindig szabad.

– Véletlenség volt. Minden emberi számítás ellenére történt így.

Az öreg csak nézte a szivarfüstöt.

– Véletlenség nincs, fiam, vagy ha van, akkor minden véletlenség ezen a világon. Te tudsz, én pedig hiszek, ennyi az egész.

A szivar megint kialudt, és ködös, mélységes csend maradt a szobában, de azóta a fiú soha nem szólt bele az öregek dolgába. Valamit megérezett akkor, s ez az érzés mindig felgyűrődött benne, ha valami elhatározás előtt állt. Tudta, hogy így vagy úgy kellene tennie, de érezte, hogy a dolgok mögött van valami, ami nem helyesli, és megtorpant. És sokszor jó volt, hogy megtorpant. Néha Ringicához fordult tanácsért, mire az öreg elgondolkodott.

– Nem tudom...

De másnap reggel azt mondta:

– Ne siesd el a dolgot, nem jó az idő rá.

– Az idő?...

– Az idő.

És jó volt, hogy nem sietett, de szóvá tette apjának, hogy ez babona tulajdonképpen.

– Babona? – csodálkozott el az öreg, aki egyszerű-

en, de mélyen vallásos volt. – Mért lenne babona? A kutya megérzi, ha kölyke bajban van, és a szarvas is sűrűbe tereli a borját, ha közel vagy, pedig nem tudja, hogy ott vagy. Pali szeret téged, és megérez valamit, amit te nem érzel, ez csak nem babona?

Az öreg molnáregény azonban mégis titokzatos maradt, ámbár ezek a titkok vagy lefoszlottak lassan, vagy olyan közel jöttek, hogy ő is természetesnek találta őket. A csillagok fénye, a szél hangja, a patkányok viselkedése, a felhők alakja, a halak játéka, a madarak repülése, a víz szaga, bizonyos virágok megjelenése vagy eltűnése, a hold százféle udvara, az eső érkezése, az erdő színe, a hó, a köd, a fény, az árnyék ezer árnyalata, a távoli harangszó járása mind-mind mondtak valamit, éspedig nem csak azt, amit mutattak, hanem azt is, ami ebből harmadnegyedíziglen következett, s ami már messze túl volt a valóság és érzékelés határán. Az öreglegény sokat tudott, mert sokat volt egyedül; sokat hallgatta a csendet, sokat nézte a sötétséget, s ilyenkor elfeledte önmagát, mert a jelenségek már nem kívül, hanem belül voltak.

– Eredj fel apád szobájába, azt hiszem, jólesik neki...

S a fiú, amikor kinyitotta az ajtót, világosan érezte, hogy az apjának most öröme van.

Hajnalban arra ébredt, hogy szekerek mennek el a ház előtt, s kerekék nehéz pattogással viszik a terhet. Aztán hallotta az anyját:

– ...alszik még...

– Keltse fel, molnár néni! Ne aludjon a bűdös jogász, amikor a tisztességes ember már kétszer is elfáradt.

Mire lement a malomba, a szekerek már lerakodtak, fordultak is vissza, Pallós Jóska pedig egy tele zsákon ülve elemózsiás kosarat bontogatott.

– Gyere már – morogta –, az öreg nem hagyott békén, hogy kísérem el a szekereket. A reggelimet sem engedte otthon megennem, hát felpakoltam alaposan... Húzza meg, Pali bácsi...

A pálinkásüveg kézről kézre járt.

– Majd a guta ütött meg, amikor az öreg már két órákor ordítani kezdett, hogy micsoda gazdász vagyok én, a nap a hasamra süt – halljátok, éjjel két órákor... a hasamra... –, de most már nem is bánom.

Ringica az ajtónak támaszkodva szeletelte a szalonnát, de nem nézett oda, hanem a napra, amint nehezen emelkedni kezdett az erdő fölé.

– Milyen idő lesz, Pali bácsi?

– Jó. Jó száraz idő. Nem áznak meg a szénák, aki még nem hordta be...

– Meg ezt az öreg malmot se viszi el a víz.

– Mért vinné?

– Csak úgy mondom... Vegyél ebből a szalámiból, Géza, nincs ebben marhahús egy szikra se.

Az öreglegény nézte a nap vörös, gőzös arcát; kint csendesen zúgott a víz, s a patak fölé végig puha köd emelkedett. Az erdő még homályos volt, és valahol varjak károgtak.

– Mennyit tudtok megőrizni egy nap?

– Hús-huszonöt mázsát, de amellett még darálhatunk is.

– Ha van víz, mi?

– Többnyire van.

Ringica megmozdult.

– Aztán nem vették észre, amikor ezt a nagy kosarat kihozta? Az öregúr aligha szeretné ezt a lakodalmat...

Pallós Jóska odébb tette a kenyeret, és igazított az üvegen is, mintha nem állt volna egyenesen.

– Aludtak még... Aztán valahol csak nekem is kell reggeliznem.

– Persze...

Az alsómalomban egy patkány visított, de az ajtó előtt már elvillantak a fecskék, odacsapva a falhoz a melegedő bogárságra.

– Nézem a búzátokat – ugrott Géza más barázdába – meg a kukoricát, elég szépek. Milyen lett a széna?

– Közepes – mondta Ringica a kést nadrágjába törölgetve. – Közepes, de jó tíz szekérrel.

Géza csodálkozva nézett az öregre: mért mond tízet, mikor csak öt lett? Aztán megint csend.

– Igyék, Pali bácsi, akkor lesz szép a liszt.

– Szép lesz az úgy is: új szitákat tettünk be, meg a hengereket is most vágattuk meg.

Géza a morzsákat terelgette tenyerével a zsákon, de a zsák szövete szürke volt és értelmetlen, és a morzsák se mondtak semmit.

– Bizony – sóhajtott Jóska –, szegény apád gondos ember volt, most aztán nagyon hiányzik.

– Nagyon – bólintott Ringica –, de a malmot rendben hagyta, akár tíz évig se nyúlunk hozzá.

A fiatal Pallós becsattintotta bicskáját, és kezdte összerakni a maradékot. Az üveget is gondosan megnézte, hogy mennyi maradt még benne.

– Most jut eszembe: mégse maradhatok, nincs nyugságom az öregtől. Hajt, mint egy bérest... Tegyétek fel majd a kosarat valamelyik kocsira.

Géza elgondolkodva nézett utána. A búzaföld mellett megállt, és visszanézett, mintha attól félné, hogy valaki figyel.

– Ez a taknyos bolondnak néz bennünket – szólalt meg Ringica. – Az apja küldte! Azt hiszi, két korty pálinkától kifirtatja a malmot... Új minden!! – kiáltotta dühösen. – Tíz szekér széna... Fizessen az a hóhér apja, ha már muszáj ezt az öreg jószágot..., ha

már egyszer muszáj... eladni. Nézd, hogy nézi a búzát... Nézd!...

– Magának mindig lesz kenyere, Pali bácsi.

Az öreg úgy nézett a fiúra, mintha nem értené.

– Kenyér – mondta, és legyintett –, kenyér... Nem énrólam van itt szó.

Aratás után az őrlők megszaporodtak. A koptató csatornája állandóan felhőzte a port, az új gabona szaga kiszállt a patak fölé, és elterült a réten, mint a nyár álma. Később már éjjel is örölni kellett. Az ajtó ilyenkor nyitva volt, és az ajtó előtt az éjszaka. A fiú szeme elnehezült, de a fáradtság valami tűnődő éberséget ringatott körülötte, s a malom rengése telt meg elégedéssel töltötte el. A testi munka mögött egyszerűbbek lettek a gondolatok, darabosabbak és rövidebbek. Az álmos zúgásban békesség ballagott körülöttük, de mélyen valahol ott vonaglott a kérdés: mi lesz a malommal? Hiszen a megélhetésüket megkeverte, de olyan elhasznált volt minden, hogy egyszer csak megáll, s akkor el kell adni, de bármi áron.

– Mit gondol, Pali bácsi?

– Nem tudom, fiam, hidd el, nem tudom. Vagy-vagy, de gyorsan.

– Nem tolakodnak érte.

– Persze. A molnárok nem is mernek, mert tudják, hogy Pallós akarja, az öreg patkány meg vár, hogy elgyengüljön a csibe, aztán neki a torkának. Várni kell...

– Az előbb azt mondta, hogy gyorsan...

– Azt hiszed, gyorsan nem lehet várni?

A fiú ingerülten ment ki a malomból. Vagy-vagy. Pallósnek kell a malom, hát akkor kelljen! Nem is nagyon öltözködött. Anyja izgatottan készített elő inget, borotválkozászerszámot.

– Ne siesd el, fiam...

– Nem is, de tisztán akarok látni.

Befelé menet úgy érezte, szűk lett rajta a ruha, ami csak félig volt igaz, mert a belső feszültség majd szétvetette. Ez a feszültség azonban engedett, amikor bekopogtatott az irodába.

– Szervusz, Géza, éppen rád gondoltam.

– Jó jel, de én az öregúrral akarok beszélni.

– Hívom.

Géza leült és várt. A türelmetlenség lassan ismét megsűrűsödött benne, mert múltak a percek, és ezen a nehéz kérdésen túl akart lenni. Végre léptek kopogtak belülről. A fiatal Pallós arca komoly volt, egy kicsit felsőbbbbséges.

– Atyám engem bízott meg az ügylettel – mondta –, tudod, a kisebb ügyeket most már én intézem...

– Jó – nyelt a fiú –, szóval, annak idején atyád szetterre volna a malmot...

– Igen.

– Hát most eladó.

– Persze – mondta Pallós –, persze akkor kellett volna...

– És most?

– Nézd, Géza, a barátság azért csak barátság. Az öreg semmi áron... Hiszen igaza is van... A mozdítható tőke... A helyzet... De addig beszéltem neki...

– Kell vagy nem kell?

– Az Isten áldjon meg, ne ugorj nekem! Hagyjuk nyitva az ajtót. Te is meggondolod, mink is...

Ledobálta ruháit, és anyjának csak annyit mondott, hogy húzódik a dolog, de Ringicának kitálalt.

– Fürödj meg – mondta az öreg –, és ne törd össze a lapátot. Fürödj meg, aztán beszéljünk.

A fiú fogcsikorgatva nézett az öreglegényre.

– Bolondnak néz?

– Te nem ismered ezeket... Hűtsd le magad, aztán felmegyünk apád szobájába. Szempilláin még meg sem száradt a víz, amikor leültek. A zúgó tajtékezése még fülében sustorgott, de a visszautasítás, a nyálkás köntörfalazás már távoli volt és erőtlen. A szoba mozdulatlan – csak Ringica tömte pipáját –, és egész testén átfutott a nyugalom ereje. Apja helyére nézett, és kezét a pokrócra tette, ahol aludni szokott.

– Amikor a nyúl a nyakán érzi a hurkot, megvadul, nekirohan, és megfojtja magát – kezdte Ringica. – Hát elsősorban ne ugráljunk...

A fiú hallgatta.

– ...Így is, úgy is neki kell feküdni, mert ha másnak adod el, az is csak megnézi. Te éppen úgy érted a munkát, mint akármelyik kitanult legény... Ha akarsz?...

– Persze, hogy akarom.

– Tavaszra készen leszünk vele, akkor aztán mi beszélünk!

Csend volt. A fiú a vizsgáira gondolt, s az idő mérlegének nyelve puhán ingott előtte, aztán megállt.

– Jó! – mondta. – Jól van. Hol kezdjük?...

A nyár lisztporban és gyaluforgácsban lobbant el az ablak előtt, s egyszer csak azon vette magát észre, hogy a vadkörtefa levelei pirosra váltak, és reggelenként az út némábban kanyargott, mint azelőtt. Puha és békéltető lett minden, de belül néha megfeszült valami, szája megkeményedett, s a deszkát, amivel dolgozott, felesleges keménységgel vágta a gyalupadra. Nem volt tisztában önmagával se, és a céltalanság fullasztotta, de lassan elmúlt ez is.

Aztán sírón rájuk csapott az ősz. A malom komótosabban ballagott, az utak fényleni kezdtek, s az erdő meztelen ágai között szomorúan füttyögetett a szél. Befutott apja szobájába, és elővette könyveit. Most látta csak, hogy keze nagy lett és durva, ügyetlenül forgatta a lapokat, s amit eddig tanult és tudott, távoli lett és idegen.

– Mi értelme van mindennek? – kérdezte sokszor

magától. – Hiszen az élet olyan egyszerű – és fáradtan nézte a könyvet, a betűk csalóka rendjét, amelyek mögött nem volt semmi bevégzettség.

– Te tudsz, fiam, én pedig hiszek, ennyi az egész... – hallotta messziről.

– Tudok... Hát tudás ez?

De aztán keményen megfogta újra a könyvet, mint a deszkát a gyalupadon, s egy napon egy mondat közepén, teljes bizonytalanságban, de teljes határozottsággal azt mondta:

– Elég. Legfeljebb elvágna.

De nem vágta el. Hogy ki felelgetett a vizsgán, maga se tudta; a feltett kérdések egy pillanatra megdöbbentették, de a válasz előjött a ködből, a garatokból és kerekek közül, hozta a víz, és szűrték a sziták, mert valahogy mindig mögötte susogott a malom.

Az öröm nagy volt, ámbár bizonytalan, és nem tudott vele mit kezdeni.

– Doktor Potyondi Géza...

Igaz ez? És ha igaz, megérdemelte ezt? Ezer kérdést adhattak volna fel, amire meg se mukkan, és most: doktor... Anyja boldogságára keserűen játszott a maga boldogságát, de ez nem volt valóság. A búzára gondolt és a lisztre, a kövekre és a gyalura, a vízre és a malomra, az erőre, melytől rengett a malom és forogtak a kerekek; mindez kétségtelen valóság volt, de a cím, a díszes diploma... „Nos Rektor...” Ez csak papír volt és csak betű; nem hitt bennük. Pallósék látszólag nem vettek tudomást a diplomáról, de az öreg a legközelebbi őrlőcédulát a fia elé lökte:

– Látod – mondta –, doktor... Most már nem kell sokáig várni.

– Gratulálok, doktor úr, igazán gratulálok – lelkesedett az öreg, amikor legközelebb találkoztak, és két ujját nyújtotta kézfogásra, de a malmot nem említette.

Géza nem törődött vele. Előtte volt még a lusta tél, a havas erdő, a végtelen esték, a kályha meleg dörögése s az idő másnaptalanságának megbonthatatlan nyugalma. A malom ment, ahogy akart, s egészen mindegy volt, hogy a szél kavarta-e a havat, vagy a dermedt levegő jégcsapokban ragadt a nagykerékhez. A kalendárium álmos gyermekessége utat talált hozzá, mert új olvasnivalója már nem volt, és gyűrtötre forgatta, mert apja feljegyzései voltak benne. Apja mást nem olvasott, mint a kalendáriumot és a Szentírást.

Ringica csendesén szopogatta pipáját, és javított valamit, amikor kezébe vette a Bibliát, és találmokra felnyitotta. Beleolvasott hol itt, hol ott. A malom ment, s a fiú úgy érezte néha, hogy talán el is indul valamerre az éjszakában.

– Apád is mindig olvasott a Bibliából – szólalt meg egyszer az öreg legény.

– Én is olvasom.

– De hangosan szokott...

– Hangosan?

– Hangosan. Én meg hallgattam.

– De hiszen ezt tudjuk úgy is, Pali bácsi!

Az öreg szeme nagyra nyílt:

– Te tudod a Szentírást?

– Hát nem szó szerint – régen tanultam már –, de úgy körülbelül. Az öreg nem szólt egy darabig; seprőnyelet faragott nagy odaadással, és végignézett rajta, mint a puskacsövön, hogy egyenes-e.

– Körülbelül? – és letette a nyelet. – Van liszt és van korpa. Van búza és van rozs, de körülbelül, Géza, semmi sincs. Se liszt, se búza...

A fiú elnevette magát.

– Hát akkor hallgassa.

Hangja először iskolás egyszerűséggel hullott szét a szobában, de aztán megmelegedett. Némelyik mondat titkos lett, némelyik ragyogóan világos. Az öreglegény most meg se moccant, és áhítatos hallgatásától szárnyalni kezdett az időtlen szöveg. A malom lassú zsongással örölte a gondolatokat, s az éjszaka az arcát az ablakra szorította.

Karácsony táján ismét megjelent Pallós Jóska.

– Jó híreim vannak – mondta bizalmasan –, de ezt csak magunk között...

– Tessék.

– Hát, kérek, az öreget sikerült meggyőzőnöm, hogy – tulajdonképpen – kötelességünk segíteni.

– Miben?

– A malomügyben.

– Szép tőle, de nem értem egészen.

– Egyszóval, nem olyan merev már. Ne vesítsd el a kedved, belátom nem lophatod itt az időt.

– Köszönöm, Jóska, de ne erőltess. Csak egy hirdetésembe kerül.

– Tévedsz! A pénzpiac helyzete ma... Egyszóval, én ütöm a vasat.

– Jó.

Akkor este nagy patáliát csapott az öreg Pallós.

– Számár vagy, fiam, a doktor úr pedig ravasz fiskális. Hát csak hirdessen. Engem nem bőjtöl ki, arra mérget vehetsz, meg arra is, hogy az én pénzemen nem uraskodik, ha a feje tetejére áll, akkor se.

Pedig a doktor úrtól ebben a pillanatban nem volt semmi messzebb, mint a malom eladásának jövő gondja. Az öreg Könyvet odatartotta a lámpa világosságának kis körébe, és csendesén olvasta: "Ne aggodjatok tehát a holnapért, a holnap majd gondoskodik magáról."

– Bizony, ez így van – mondta Ringica, és a fiú úgy érezte, hogy másnaptan csend van az egész világon. Kint hangtalanul szalad a patak az idő ágyában, s az erdőt némán simogatja a szállongó hó.

Pallós Jóska betoppant még párszor, fontoskodva és bizalmasan:

– Halad az ügy... Halad.

Géza türelmesen unta, de egyszer aztán megmondta:

– Jóska, május elején mindent át akarok adni. A malom ára földekkkel, mindennel ötvenezer.

– Ne viccelj!

– A válaszra két hétig várok. Világos ez?

– Világos, de az ár képtelenség.

Géza rántott egyet a vállán, Jóska pedig elment, de mentek lassan a napok is, és csak akkor emelte fel a fejét, amikor a tetőről lucskos tottyanással lecsúszott a hó. A zúgóban pedig furcsa, türelmetlen hangon verte a nagykereket a megáradt patak.

Aztán tavasz lett. A víz úgy hányta magát a kerék alatt, mint a csikó a réten, ha nem fér a bőrében, és a hídon ott állt az öreg Pallós, mellette a fia és Géza, kissé távolabb Ringica.

– Tulajdonképpen nem üzlet – mondta az öreg szinte feddően –, de ha a fiam annyira köti magát hozzá, hát – és széles, erőszakos, kupec mozdulattal kinyújtotta tenyerét – csapjuk el: harmincötezer!

Géza meg se mozdult.

– Na?

– Ötvenezer.

– Az utolsó szó?

– A legutolsó.

– Akkor mehetünk, de megbánja, doktor úr...

– Majd szól, ha megbánta – szólt Ringica csendesen, de kajánul. Pallósék sietve elmentek, a zúgó tovább kavargott, és Géza nézte a vizet.

– Mit szól hozzá, Pali bácsi?

– Majd kitisztul...

Gondolkodó, szeles, nyugtalan napok jöttek akkor. A fiú konokul hallgatott, s anyja csak egyszer kérdezte meg:

– Nem tartottad sokra?

– Engedjek?

Anyja téován gyúrte köténye szegélyét, aztán ki simította.

– Nem tudom... – és kifelé figyelt. Az ajtó előtt kotlós hívogatta csibéit, s az ablakban sűrű rendekben zöldelltek a palánták. – Nem tudom, fiam.

De Pallós Jóska jött a hírekkel szinte naponként:

– Harminckilenc, harminckilencezer, gondold meg... Szép pénz, és kápé.

– Megmondtam, ne fáraszd magad.

Pár nap múlva megint jött:

– Megvan! Negyvenöt, de az öreg tüzet okádik, és egy fillérrel se ad többet. Géza csak legyintett, amitől Jóska dühösen elrohant, de látták, hogy megáll az erdő mellett, és az őszi vetést nézi.

– Megadják... – mondta Ringica nagyon csendesen. Géza nem válaszolt. Olyan elesett, fáradt, tanácstalan lett ettől a szótól, hogy csak kifordult a szobából.

– Megadják, azt hiszem – mondta anyjának ebédnél, de az asszony csak bólintott. És napokon át kerülgették egymást. Ha beszéltek is, a szavak nyugtalanul lehulltak valahova, és elfulladtak. Egy reggel azt mondja az asszony:

– Én palántáznék...

A fiúban melegen áradni kezdett valami.

– Hát palántázzon, édesanyám.

Aztán nyugtalanul járt-kelt egész délelőtt, mintha várt volna valamit, ámbar maga se tudta, hogy mit. Délfelé bement a kertbe, odaállt anyja mellé, és nézte az öregasszony fürge, földes kezét..., amikor hintórobogás torpant meg a kert előtt, és szertartásos komolysággal belépkedett a két Pallós.

A fiú melle nehéz lett, mint az ólom. Nem is hallotta, mit mondtak, hogy dicsérte meg az öreg a doktor urat, aki kitűnő üzletember, és bizonyára kitűnő ügyvéd lesz vagy bíró...

– ...mit csináljak? – tárta szét két kezét. – Fizetek, és kész!

De a fiú nem ezt hallotta, hanem a víz mély morajlását, és nem a két embert látta, hanem anyja reszkető két kezét, amint a sáros palántát melléhez szorította.

A fiú fülében már dübörgött a zúgó vize, és majd megfulladt, amikor – mintha átszakadt volna a part – valaki azt mondta az ő szavával, rekedten és sóhajtván:

– Most már nem eladó...!

(1947 körül)

*

Újságban, folyóiratban történő megjelenése egyelőre nem ismert, gépiratban maradt fenn. Tartalmazza A magam erdeiben (2000), és a Tűz mellett (2006) c. kötetek.